

MF **MARXISTISCH
FORUM**

7e BIJEENKOMST
29.05.2021

Discussiebulletin 7.1

**datum publicatie:
maandag 17 mei 2021**

online bijeenkomst 29 mei 2021, 11:00 uur

aanmelden:

https://us02web.zoom.us/webinar/register/WN_W-yVyBo5Q1ihydBlvA4hdg

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	2
De ontwikkelingen rond de beginselprogramma's van de SP - een achtergrondschets	
<i>Barbara Veger</i>	3
Bijdrage met betrekking tot geschiedenis beginselprogramma's SP	
<i>Elsa Loosjes en Rob Berkman</i>	7
Voorstel deelname Marxistisch Forum aan bestuursverkiezing SP	
<i>Tugay Filiz, Gus Ootjers en Bart van Holsteijn</i>	8
De emancipatie van de werkende klasse	
<i>Sjarrel Massop</i>	10
Werkende klassen en socialisme	
<i>Willem de Vroomen</i>	13
The Marx Revival	
<i>Sjarrel Massop</i>	21

De ontwikkelingen rond de beginselprogramma's van de SP - een achtergrondschets

Barbara Veger

Het Uitvoerend Comité van het Marxistisch Forum heeft Socialistisch Alternatief gevraagd een bijdrage te leveren aan de discussie over de beginselprogramma's van de SP op 29 mei. Wij willen dat doen via deze tekst en een korte inleiding tijdens de vergadering van 29 mei zelf. In deze tekst willen we vooral de context schetsen waarin de ontwikkelingen binnen de SP plaatsvonden.

De context: de ineenstorting van het stalinisme

De ontwikkelingen binnen de SP kunnen niet los gezien worden van de belangrijkste ontwikkeling in de objectieve situatie van eind 80er en gedurende de 90er jaren, en de subjectieve gevolgen daarvan: de val van de Muur en daaropvolgend de ineenstorting van de stalinistische systemen zoals ze in de voormalige Sovjet Unie en het Oostblok bestonden, en de herinvoering van het kapitalisme in die landen en eveneens – in tegenstelling tot de Sovjet Unie en Oost Europa op een van bovenaf gecontroleerde wijze – in China.

De ineenstorting van het stalinisme versterkte het neoliberale kapitalisme enorm. Economisch, want er ontstond een geheel nieuwe afzetmarkt en een grote pool aan goedkope, maar goed opgeleide arbeidskrachten; maar zeker ook ideologisch. Dit was het bewijs dat socialisme niet werkte, zo schreeuwden burgerlijke politici en media van de daken. Beroemd is ook de uitspraak van de filosoof Fukuyama, die beweerde dat we aan “het einde van de geschiedenis” waren gekomen, waarbij de strijd tussen verschillende ideologieën voorgoed ten einde was.

Verburgerlijking van de sociaal democratie en een nieuw vacuüm ter linkerzijde

Dit ideologisch offensief van de burgerij had een enorm effect, op het bewustzijn in het algemeen, maar ook bijna de gehele linkerzijde raakte gedesorienteerd en in verwarring. Stalinistische

partijen raakten in crisis, vakbondsleidingen schoven nog verder naar rechts. Maar ook op de sociaal democratie was er een enorm effect. Burgerlijk aan de top, maar met sterke worteling in de arbeidersklasse, was er in de meeste sociaal democratische partijen sprake van een sterke linkervleugel. Deze linkerzijde werd verlamd door verwarring na de val van de Muur, en zo hadden de burgerlijke partijleidingen vrij spel en konden zij de sociaal democratische partijen omvormen tot geheel burgerlijke partijen. In Nederland vond er een leegloop plaats van arbeiders uit de PvdA, en het gevoel dat dit “hun” partij was verdween ook onder de brede arbeidersklasse in de loop van de negentiger jaren, met als eerste breukpunt de bezuinigingen op de WAO in 1991 waartegen 250.000 vakbondsleden te hoop liepen op het Malieveld. Daarna volgden de “Paarse” kabinetten waarbij de PvdA regeerde samen met de VVD en o.a. grootscheepse privatiseringen doorvoerde. Er ontstond een vacuüm ter linkerzijde, dat de SP deels begon op te vullen, o.a. met het winnen van twee parlamentszetels in 1994.

Conclusies van Offensief

Offensief (voorloper van Socialistisch Alternatief en deel van ISA) was van mening dat wat er in de stalinistische landen gebeurd was in feite op een negatieve manier een bevestiging was van de analyse en het perspectief dat Trotsky al geschetst had: dat het grijpen van de macht door de arbeiders weliswaar in één land begint, maar socialisme slechts bereikt en geconsolideerd kan worden op internationaal vlak; en dat de bureaucratistische stalinistische kaste in de Sovjet Unie die ontstaan was door het isolement waarin de Sovjet Unie belandde na het mislukken van de Duitse, Hongaarse revoluties etc., en het materiële gebrek in een achtergebleven land, geteisterd door oorlog en burgeroorlog, steeds meer een rem zou worden op de ontwikkeling; dat ofwel de stalinistische bureaucratistische kaste omvergeworpen zou worden door een politieke revolutie van de

arbeidersklasse, ofwel het kapitalisme heringevoerd zou worden. Er waren wel degelijk elementen van politieke revolutie, maar uiteindelijk overwon helaas toch de kapitalistische restauratie. Ook kwamen wij begin jaren negentig tot de conclusie, dat het zinloos was nog langer te werken in de sociaal democratische partijen, zoals we voorheen gedaan hadden. Wij stelden, dat nieuwe arbeiderspartijen noodzakelijk waren nu de oude totaal verburgerlijkt waren. Eind jaren negentig trokken we de conclusie dat de SP een zeker potentieel had om zo'n nieuwe arbeiderspartij te worden, en in 1998 werden leden van Offensief lid van de SP.

Ontwikkeling van de SP tijdens de ineenstorting van het stalinisme

De SP heeft haar wortels in het stalinisme. Voortgekomen uit de CPN, braken de voorlopers van de SP daarmee omdat zij partij kozen voor maoïstisch China tegenover de stalinistische Sovjet Unie. In onze ogen echter, is maoïsme slechts een variant op het stalinisme. In de begindagen van (de voorloper van) de SP was deze een trouwe vazal van China en kreeg bijvoorbeeld forse financiële steun van het regime. Vanaf eind zeventiger jaren was die relatie echter niet meer zo hecht; wij waren er natuurlijk niet bij, maar ongetwijfeld kon ook de SP kon de ogen niet sluiten voor de veranderingen in China: voor de introductie van marktmechanismen onder Deng die al vanaf 1979 plaatsvonden, en natuurlijk al helemaal niet voor het bloedbad op het Tianamen Plein toen de studenten en arbeiders massaal revolteerden in 1989, en de snelle ontwikkeling richting staatskapitalisme daarna. Maar de ideologie van de SP bleef stalinistisch.

De beginselprogramma's van 1987 en Handvest 2000

Het is bijvoorbeeld typerend dat het beginselprogramma uit 1987 in feite een kort maximumprogramma is en begint met: "De geschiedenis van de mensheid is de geschiedenis van de strijd voor het bestaan. Met als belangrijkste kenmerk de klassenstrijd. " En over de staat zegt: "Want ook de staat – leger, politie, rechterlijke macht, regering- is niet neutraal. Zij handhaaft het partikulier bezit der

produktiemiddelen en daarmee de heerschappij van het kapitaal." En verder: "De SP is hoedster en voedster van het socialisties gedachtengoed. De SP is marxisties-leninisties omdat zij het wetenschappelijk socialisme hanteert als uitgangspunt en leidraad om problemen op de juiste manier aan te pakken."

Het Handvest 2000, dat in 1988 gepresenteerd werd, dus nog voor de val van de Muur, vermijdt taalgebruik als "klassenstrijd" en "marxistisch-leninistisch". Ook wordt de kwestie van de staat niet duidelijk benoemd. Maar veel essentiële socialistische elementen blijven overeind, om een paar citaten te geven: "Niemand mag zich de eigenaar noemen van de vruchten van de arbeid van anderen. Rigoureuus wordt er een einde gemaakt aan alle vormen van uitbuiting. (...) Grote bedrijven en banken zullen eigendom zijn van de gemeenschap, zodat ook het reilen en zeilen van de economie onder democratische controle wordt gebracht. Planning is dan mogelijk. (...) Behoefttevoorziening zal dan de enige richtlijn zijn voor de produktie. Bedrijven moeten worden geleid door mensen die gekozen zijn door de werkers in dat bedrijf. Ze moeten worden gekontroleerd door een eveneens door het personeel te kiezen vertegenwoordiging."

Heel de Mens

"Heel de Mens", dat ruim na de ineenstorting van het stalinisme aangenomen werd (in 1999), is echter een duidelijke breuk met het verleden. Een verandering in de eigendomsverhoudingen wordt niet langer als een noodzaak voorgesteld, maar slechts als een mogelijke optie. Het bevat veel kritiek op het neoliberal kapitalisme, maar geeft geen duidelijk alternatief; slechts dat invloed van "de markt" moet worden verminderd: "De macht van de internationaal opererende ondernemingen en internationale financiële instellingen moet via afspraken in internationale organisaties en verdragen tussen nationale overheden worden teruggedrongen ten gunste van democratisch controleerbare organen." (mijn cursief). Het woord "socialisme" komt maar één keer in de tekst voor. In plaats daarvan werd gesteld "Menselijke waardigheid, gelijkwaardigheid van mensen en solidariteit tussen mensen vormen onze meetlat, hier en

nu, én onderweg naar een betere wereld.” Radicale eisen die nog in het Handvest 2000 stonden, zoals een maximuminkomen van drie keer het minimuminkomen, zijn verdwenen uit Heel de Mens, en de parlementaire democratie wordt als het hoogst haalbare gesteld.

“Heel de Mens” was de bestendiging van een proces dat zich gedurende de jaren negentig in de SP had voltrokken. Omdat de SP leiding geen analyse kon maken van wat er in de Sovjet Unie en China was misgegaan, werd het kind met het badwater weggegooid. Jan Marijnissen schoof rond 1996 zijn boek “Tegenstemmen” naar voren, dat de basis zou vormen voor Heel de Mens. De SP veranderde, zonder dat dat gepaard ging met veel discussie, in een sociaal democratische partij.

De SP was al lang geen kleine kaderpartij meer, maar had ondertussen zo'n 25.000 leden, die aangetrokken werden door de kritiek op het neoliberalisme en het activistische karakter van de SP. Veel van deze leden waren nooit geschoold geweest in socialistische ideeën, laat staan dat ze een alternatief op het stalinisme hadden. Er kwam wel verzet tegen Heel de Mens, in sommige afdelingen zelfs heftig verzet, gesteund door Offensief, maar weinig georganiseerd.

Ook op andere terreinen was de verandering merkbaar. In het verleden had de SP de sektarische strategie gehad van het organiseren van de eigen vakbond ‘Arbeidersmacht’ en liet de radicalisering binnen de officiële vakbeweging aan zich voorbijgaan. In een congresstuk voor het 8e congres werd echter gepleit voor samenwerking met de vakbondsleiding. Dit was natuurlijk ook een foute strategie: SP leden hadden in de FNV moeten helpen om een strijdbare linkse oppositie op te bouwen.

Welke lessen trekken?

De ineenstorting van het stalinisme is nu, 30 jaar later, minder op de voorgrond dan in de negentiger jaren. De huidige generatie is daarna geboren. De crisis van het kapitalisme wordt daarentegen steeds duidelijker voor steeds grotere groepen van jongeren en arbeiders en dat biedt kansen voor socialisten. Maar nog

steeds heeft de ineenstorting van het stalinisme een zeker effect, in die zin dat het idee dat ‘socialisme niet werkt’ nog speelt onder oudere lagen en dat nieuwe lagen die in verzet komen zich wel antikapitalistisch noemen, maar geen enkele ervaring hebben met socialistische ideeën. Er valt dus nog een inhaalslag te maken binnen en buiten de SP.

Een nieuw beginselprogramma van de SP zou duidelijk moeten maken wat socialisme is, en wat het niet is. Dat wij niet een ‘PvdA 2.0’ willen worden die slechts wat scherpe randjes van het kapitalisme af wil halen. Die denkt beter de kapitalistische winkel te kunnen beheren dan de kapitalisten zelf, en vervolgens hun vuile werk gaat opknappen. Helaas heeft niet alleen de PvdA, maar ook de SP dit -weliswaar op gemeentelijk niveau – al gedaan. In 2000 schreven wij: “In een situatie van verscherpte crisis heeft de SP de potentie om uit te groeien tot een massale arbeiderspartij. Dat is echter een mogelijkheid, geen zekerheid. Als de huidige partijleiding er in slaagt om de trends naar rechts-parlementarisme door te zetten, dan zou een groot deel van het potentieel verspeeld kunnen worden. Als de partij deel zou nemen aan coalities die bezuinigingen doorvoeren, al is het maar op gemeentelijk niveau, dan kan dit leiden tot splitsingen en demoralisatie”.

We moeten duidelijk maken dat wij zeker ook geen systeem willen zoals de dictatuur die in de voormalige Sovjet Unie bestond. Daarvoor is het nodig een analyse te maken hoe de Russische Revolutie, die op zichzelf een historische stap vooruit zonder weerga was, kon ontaarden in de dictatuur van een bureaucratische elite. En hoe een dergelijke ontaarding voorkomen kan worden: volgens ons in de eerste plaats door uitbreiden van een revolutie die in één land begint naar andere landen en uiteindelijk over de hele wereld, zodat de materiële basis gelegd kan worden voor het ontwikkelen van socialisme. Ook zijn de conclusies die Lenin trok belangrijk: o.a. dat alle functionarissen in een arbeidersstaat (en binnen de arbeidersbeweging) verkozen moeten worden en afzetbaar moeten zijn, en niet meer mogen verdienen dan een geschoold arbeider.

Een overgangsprogramma

Naar onze mening is echter het schetsen wat socialisme is niet genoeg voor een beginselprogramma. Het is ook nodig een brug te slaan van het huidige bewustzijn naar de noodzaak van socialisme via een overgangsprogramma. Dit betekent, dat je start vanuit de concrete problemen waarmee mensen geconfronteerd worden en daarover eisen formuleert, om vervolgens het verband te leggen met de noodzaak van socialistische verandering. Om een voorbeeld te geven: er is boosheid over de gebrekkige vaccinatie en de rol van de farmaceutische industrie en hun winsthonger. Je zou bijvoorbeeld eisen kunnen stellen van het onmiddellijk opheffen van de patenten, maar ook de nationalisatie van de

farmaceutische industrie onder beheer van de werkenden en de gemeenschap, zodat een succesvolle geplande vaccinatie wereldwijd georganiseerd kan worden; om vervolgens uit te leggen dat het ook noodzakelijk is de banken en grote bedrijven te nationaliseren onder beheer van de werkenden, om de middelen te hebben om in de vaccins, gezondheidszorg, armoedebestrijding enz. te investeren en een planmatige aanpak, op democratische wijze, van de pandemie te organiseren. Het voert te ver hier met een heel uitgewerkt voorstel voor zo'n overgangsprogramma te komen. Maar we wilden toch enige aanzetten geven, omdat de discussie over het verleden niet los gezien kan worden van welke lessen we voor de toekomst trekken

Bijdrage met betrekking tot geschiedenis beginselprogramma's SP

Elsa Loosjes en Rob Berkman

In grote lijnen zijn onze opmerkingen:

Beginselprogramma 1974: een sympathieke inleiding tot het elementair Marxisme.

Beginselprogramma 1987: houdt nog steeds vast aan Marxistische beginselen en gaat wat verder in op de partijorganisatie.

Handvest 2000: Aan een aantal details is al te zien: men staat verder af van Marxisme. Men handhaaft een aantal zaken die nu niet meer worden genoemd, zoals socialisering van bedrijven. Je ziet al de wending naar nationalisme en afkeer van de EU in plaats van de oude opstelling die lijkt op: een ander Europa. De houding t.o.v. buitenlanders is positief en er is een duidelijke inzet op milieu, net als in de eerste twee stukken. Maar je ziet al de populistische wijziging van richting: er wordt meer nadruk gelegd op items, zonder analyse van het systeem. Veel wordt herhaald.

Heel de Mens, tenslotte, laat de fragmentering in de praktijk zien. Daarmee is het verder meer een 'kleinburgerlijk stuk' geworden.

De bovengeschetste lijn wordt in huidige stukken verder doorgezet.

Voorstel deelname Marxistisch Forum aan bestuursverkiezing SP

Tugay Filiz, Gus Ootjers en Bart van Holsteijn

Eind 2021 kiezen de ledenvergaderingen van lokale SP afdelingen opnieuw een landelijk partijbestuur. Wij hebben afgelopen periode gezien hoe belangrijk het landelijke partijbestuur is in de partij. Wij willen een of meerdere plekken in het partijbestuur hebben, om meer inzicht te krijgen in de werking van het orgaan en om de strijd aan te gaan over de politieke koers van de SP. Het biedt ons een unieke kans om de discussie aan te gaan voor een koersverandering.

Het is dus belangrijk om marxisten in het landelijke SP bestuur te kiezen. Het heeft onze voorkeur om dat niet als eenlingen te doen, omdat dat het lastig maakt om politieke strijd te voeren. Ook willen we vanuit onze principes de SP-leden de kans bieden om volledig op kritische marxistische kandidaten te stemmen, om het gehele partijbestuur te vervangen. Daarom stellen wij voor dat:

Er voor de kandidatuur van partijbestuursleden een lijst komt met kandidaten vanuit Marxistisch Forum. Dat wil zeggen:

- Dat we voor alle openstaande posities, elf algemeen bestuursleden, een voorzitter en algemeen secretaris, proberen een kandidaat namens MF te leveren.
- Dat mensen zich aanmelden om zich te kandideren als MF-kandidaat via het volgende MF-bulletin
- Dat deze mensen zich kandideren op de gezamenlijke punten vanuit MF.

Aangezien er maar één Marxistisch Forum vergadering is voor de deadline van kandidaatstelling op 14 juni, stellen wij voor dat we op de eerstvolgende vergadering bespreken of we een MF lijst willen hebben, eventuele toevoegingen en amendementen op de onderstaande punten, en welke kandidaten we naar voren willen schuiven.

Programma

De kandidatuur, indien op MF lijst, zal zijn op de pijlers die we met MF hebben afgesproken. Dat betekent dus dat je je kandideert op grond van de volgende pijlers:

Socialisme:

Het doel van socialisten is het bewerkstelligen van een sociale revolutie door middel van de politieke machtsovername van de arbeidersklasse voor de gemeenschappelijke macht over de productiemiddelen, om zo een maatschappij te stichten op basis van 'van ieder naar zijn mogelijkheden, naar ieder zijn behoeften'.

Politieke onafhankelijkheid:

De arbeidersklasse moet zich onafhankelijk van kapitaal en de staat organiseren en haar eigen machtsmiddelen opbouwen. Hier zijn ook sociale bewegingen zoals de vakbeweging, milieubeweging, sociale verenigingen etc. onderdeel van. Socialisten moeten een anti-sektarische houding hebben tegenover sociale bewegingen, deze opbouwen, en de strijd voeren voor socialistische politiek.

Democratie:

Om gemeenschappelijke heerschappij over de productiemiddelen te bewerkstelligen moet de arbeidersklasse politieke macht hebben. De emancipatie van de arbeidersklasse is het werk van de arbeidersklasse zelf. Dit betekent dat we moeten strijden voor politieke democratie zodat de arbeidersklasse ook daadwerkelijk haar eigen beslissingen kan maken. De SP moet dus ook democratisch georganiseerd zijn omdat dit ons machtsmiddel moet worden dat socialisme kan bewerkstelligen. Dit betekent dat we ons inzetten voor een herintrede van ROOD in de SP, en ons uitspreken tegen politieke roeyementen.

Internationalisme:

Socialisme is onmogelijk op nationale basis. Daarom streven wij naar verregaande samenwerking van de SP met andere partijen, in het bijzonder binnen Europa, met het doel van het vervangen van kapitalisme met

arbeidersmacht en socialisme op Europees en uiteindelijk mondiaal niveau.

Alle kandidaten die zich namens Marxistisch Forum kandideren moeten zich committeren aan de gezamenlijk afgesproken programmapunten.

Aanmelden

Alle kandidaten moeten gesteund worden door of vijftig leden handtekeningen of een afdeling. Zodra er een MF lijst is gekozen kunnen we werk maken van deze handtekeningen en afdelingen.

Wij roepen iedereen die zich geroepen voelt als kandidaat voor de SP bestuursverkiezingen zich aan te melden in het volgende MF bulletin op 22-5. Ook willen wij iedereen vragen om mee te denken over de politieke punten waarop wij ons als MF'ers kandideren en ter zake voorstellen in te dienen in het volgende bulletin.

Wij begrijpen dat het kort dag is, maar denken dat dit een belangrijk moment is om ons als MF te laten gelden, een kans die wij niet aan ons voorbij kunnen laten gaan.

De emancipatie van de werkende klasse

Sjarrel Massop

Kritiek op de SP en de vakbeweging

Het lijkt erop dat de SP een grotere belangstelling krijgt voor de vakbeweging. Dat komt in ieder geval naar voren in de laatste Spanning van de SP¹. Het zou tijd worden, dat een zo belangrijke organisatie als de vakbeweging voor de arbeidersstrijd de steun verdient van een politieke partij die de sociale rechtvaardigheid en solidariteit zo hoog in het vaandel heeft staan. Want dan wel belangrijk is dat er een goed besef is van wat de vakbeweging, in de huidige krachtsverhoudingen, werkelijk is, en misschien wel zou moeten zijn.

Als herinnering aan de oprichting van de Sociaal Democratische Bond in 1885 is er een herdenkingsplaque gemaakt in Groningen met een citaat van Karl Marx. 'Overwegende dat de emancipatie van de arbeidersklasse, het werk van de arbeidersklasse zelf moet zijn'. De inhoud van het citaat heeft me altijd erg bezig gehouden, ook in mijn 40 jarige vakbondswerk. Echter ik twijfelde aan de authenticiteit van het citaat. Kort geleden heb ik de oorsprong gevonden in een bijzonder interessant boek.² Marx heeft de preambules geschreven voor de oprichting van de Internationale Workingmen Association (IWMA), beter bekend als de eerste Internationale in 1864. Het citaat van Marx; 'De emancipatie van de werkende klasse moet bereikt worden door de werkende klasse zelf. Dus, we kunnen niet samenwerken met mensen die openlijk zeggen dat de arbeiders te weinig opgeleid zijn om zichzelf te emanciperen. Zij moeten eerst geëmancipeerd worden van de mensen boven hen, die uit de filantropische leden van de bovenklasse en de lagere middenklasse bestaat. Als het nieuwe partijorgaan het beleid adopteert, die overeenkomen met de meningen van deze heren (en dames), wanneer het burgerlijk is en niet proletarisch, dan is het enige wat we kunnen doen, hoewel we dat erg betreuren, openlijk verklaren dat we hier tegen zijn en openlijk de solidariteit met wat we tot dusverre vertegenwoordigd hebben in het buitenland van de Duitse partij (in twijfel trekken).'

De eerste Internationale was een samenwerkingsverband van vele arbeiders die zich verenigd hadden om de uitbuiting en uitsluiting van de arbeiders onder het kapitalisme, in vele aspecten, tegen te gaan, met andere woorden om de klassenstrijd te gaan voeren.

Prominenten van de SP en de vakbeweging

De inleiding van de Spanning eindigt met; 'Het is dan wel zaak dat meer linkse mensen (dus ook SP'ers) zich aansluiten bij de bond en daarin actief worden. Want als we willen bouwen aan een samenleving waarin menselijke waardigheid, gelijkwaardigheid en solidariteit voorop staan, dan is een sterke vakbeweging noodzakelijk.' Uit ervaring kan ik zeggen dat dit geen achterkamertjes activiteit is, maar een kwestie van diep met de poten in de modder staan, en hard werken gedurende een nog erg lange tijd.

Zoals de vakbeweging zich de laatste honderd jaar ontwikkeld heeft, is echter in schril contrast met wat Marx de arbeidersassociaties voorspiegelde. Er is een grote tweedeling ontstaan is de vakbeweging, een elite die de pretentie had om het voor en met de georganiseerde leden te gaan regelen en de leden zelf die op alsmaar grotere afstand van hun eigen vakbeweging zijn komen te staan. Domela Nieuwenhuis was één van de oprichters van de Sociaal Democratische Bond. Ronald van Raak heeft de biografie van Domela besproken en kwam met het statement dat Domela 'voor en met' de arbeiders de strijd wilde voeren. Dat is zeker niet correct. Domela heeft niet voor niets, Marx hier aangehaald, het gaat erom je te beseffen dat de klassenstrijd zonder minachting van de arbeidersklasse, dóór de werkende klasse zelf gevoerd moet worden. Het polderen in Nederland is een minachting van de strijdende arbeidersklasse, met compromissen en concessies die de waarden van de SP uit 'Heel de mens' ernstig geweld aan doen, menselijke waardigheid, gelijkwaardigheid en solidariteit. En het moet gezegd worden dat vele prominenten van de SP hun handen

hieraan vuil gemaakt hebben en nog steeds vuil maken.

Ondanks een heroïsche strijd is er uit de strijd van de schoonmakers een compromis voortgekomen die de positie en de inkomens van de schoonmakers nauwelijks verbeterd hebben. Belangrijk punt ook van de schoonmakers, terecht ingebracht, was respect. Dat punt is niet overleefd gebleven.

Ondanks de voorbeeldige strijd van de zorg en thuiszorgmedewerkers, heeft die strijd in de CAO Verpleeg en Verzorgingshuizen een compromis opgeleverd, die de positie van de Alpha-hulpen alleen maar verslechterd hebben zonder perspectief. Ook hier is het punt van respect verdwenen.

De senioren voeren al 10 jaar een verbeterde strijd voor een goed pensioen. Daarvoor waren er 4 eisen; Bevries de AOW op 66 jaar, Indexatie van het aanvullend Pensioen voor elke generatie, toegang tot het stelsel voor alle werkende vooral flexers en ZZP'ers, en we accepteren geen verslechteringen. Het pensioenakkoord heeft de vakbeweging in een positie gemanoeuvreerd, waarin niet allen bar weinig terechtgekomen is van de eisen, maar waarin vooral vele senioren heftig teleurgesteld zijn in het optreden van hún vakbond. SP prominenten hebben in deze voorbeelden een prominente rol gespeeld.

Let op, ik laat me niet in met verwijten achteraf. Het gaat erom hoe ook in de vakbeweging menselijke waardigheid, gelijkwaardigheid en solidariteit vorm gegeven moet worden.

Organiseer, Organiseer, Organiseer

Een prachtig principe maar geen genadebrood voor de vakbeweging. Dat is om twee redenen;

Centralisatie;

Ruud Kuin spreekt zichzelf enigszins tegen in zijn bijdrage. Hij stelt; 'Een belangrijk deel van het management verzette zich tegen een bovensectorale gecoördineerde strategie. Het management (van de vakbeweging) heeft relatief veel macht gekregen, doordat de besturen van de voormalige bonden zijn opgegaan in één gecentraliseerd bestuur.' Even verderop gaat hij verder; 'Verder heeft de democratisering binnen de FNV het idee versterkt dat alles 'van onderop' tot stand moet

komen en dat centrale afspraken, sturing en coördinatie van een (gekozen) bestuur verdacht zijn. Ook onder kaderleden leeft dat sentiment breed.'

Ik ben dan even het spoor bijster. Het management en het bestuur heeft veel macht gekregen enerzijds, anderzijds is centralisatie een onwerkbaar sentiment. Ik vind dat het idee van 'alles van onderop' niet goed uitgewerkt of sterker helemaal niet uitgewerkt is. Het gevolg is dat de vele macht die daardoor ontstaat in het bestuur en het management, de (kader)leden gaat tegenwerken en monddood maakt. Het gaat niet om het samenklonteren van de macht in één centraal beleid, het gaat om het samenbrengen van macht om respect, solidariteit en goede arbeidsvoorwaarden te kunnen realiseren.

Strijd of onderhandelen;

Op 1 mei is de Herman Bode prijs uitgereikt aan de meest aansprekende campagne van de FNV. Herman Bode, de laatste vakbondsbestuurder die moest zwichten onder de druk van de (kader)leden omdat die niet mee konden gaan in het schikken van de vakbondsleiding. Willen we naar de Dam dan gaan we naar de Dam. Dat is geschiedenis die al enkele tientallen jaren achter ons ligt. De campagne voor € 14 heeft de prijs gewonnen. In de verschillende sectoren en aangesloten bonden proberen leden en kaderleden tegen de corona beperkingen in die strijd te organiseren en aan elkaar te verbinden. Als Werkgroep Indexatie Nu voor elke generatie, proberen we dat ook, maar we stuiten nu al meer dan een half jaar op onwil vanuit de leiding van de vakbeweging en vanuit het management om strijd te organiseren.

Het panacee (genadebrood) dat de leden aangereikt wordt is het organiseren, de ondertitel van de Spanning luidt ook Organiseer, Organiseer en Organiseer. Tuur Elzinga heeft ettelijke malen uitgesproken dat de acties rond de pensioenstrijd van een grote betekenis waren voor de onderhandelingen. Hij heeft daar iets niet begrepen en daar wringt een schoen. De acties zijn niet gevoerd om de onderhandelingen te ondersteunen maar om de gestelde eisen binnen te halen. Die eisen zijn nog lang niet binnen, sterker het begint erop te lijken dat ze

met de uitwerkingen van het pensioenakkoord steeds verder uit het zicht raken. Er is dus verdere strijd nodig en die moet georganiseerd worden, ondersteund door alle kracht die in de vakbeweging beschikbaar is. Niet strijd voor het ondersteunen van de onderhandelingen, maar

pas gaan onderhandelen als de strijd gewonnen is.

'De emancipatie van de werkende klasse moet bereikt worden door de werkende klasse zelf.'

---

1 Spanning jaargang 23 nummer 2, mei 2021, Organiseer, Organiseer, Organiseer.

2 Musto, M. (2020), *'The Marx Revival, key concepts and New Interpretations.'* Een verzameling van bijdragen voor een hernieuwde kritische belangstelling op vele aspecten van de huidige samenlevingen op basis van het herlezen van Karl Marx.

Werkende klassen en socialisme

Willem de Vroomen

Vast werk waar je het naar je zin hebt, met een redelijk inkomen.

Een betaalbaar huis in een veilige en schone omgeving.

Kinderen die gezond zijn, op een goede school, met meesters en juffen die behoorlijk betaald worden. Als de kinderen groter worden: voortgezet onderwijs, met een goede opleiding voor werk en beroep.

Een aardige huisarts die tijd voor je heeft als het nodig is. Een ziekenhuis in de buurt, zonder wachtlijsten.

Een fatsoenlijk en zeker pensioen voor als je ouder wordt.

Goede huisvesting voor opa en oma, met goede verzorging als het nodig is.

Redelijke verlangens van het overgrote deel van de werkende mensen. Het is duidelijk dat in de huidige kapitalistisch georganiseerde maatschappij aan die redelijke verlangens niet voldaan kan worden. Daarom is een fundamentele verandering nodig naar een socialistisch georganiseerde maatschappij. Over de aard van dat socialisme kan slechts in algemene bewoordingen gesproken en geschreven worden. Dat geldt ook als er gesproken en geschreven wordt over de aard van het huidige kapitalisme. Wel kan globaal gesteld worden dat het kapitalisme gebaseerd is op klassenverhoudingen, verhoudingen die gebaseerd zijn op het al dan niet bezitten van productiemiddelen.

De vooruitgang van de mensen en van de maatschappij berust op de ontwikkeling van de productiemiddelen, gekoppeld aan de vaardigheden van de mensen om er gebruik van te maken. Tegelijkertijd is er een ontwikkeling in de maatschappelijke verhoudingen waarin de productie plaats vindt. Die verhoudingen zijn in laatste instantie

eigendoms/machtsverhoudingen, klassenverhoudingen, gebaseerd op het al dan niet bezitten van productiemiddelen. De huidige kapitalistische organisatie van de productie en van het maatschappelijk leven ontstond in de zeventiende eeuw en kwam tot bloei in de

achttiende en negentiende eeuw (1700 tot 1900). In de huidige 21-ste eeuw is het kapitalisme wereldwijd aanwezig: globalisering.

Ook de verandering van dat kapitalisme in de 21-ste eeuw vereist allereerst een verandering in de klassenverhoudingen, een verandering in de economische eigendoms- en machtsverhoudingen. Voor een verandering naar socialistische verhoudingen zijn dus de werkende mensen, de werkende klassen, van doorslaggevende betekenis. En dat alleen als de werkende klassen zich als zodanig hebben georganiseerd en zich bewust zijn van hun positie en kracht als klassen.

Maar opvattingen uit de vorige eeuw over 'de partij als voorhoede van de arbeidersklasse' zijn achterhaald en onbruikbaar. Even onbruikbaar en achterhaald als overspannen nostalgische verwachtingen over 'de machtige arm die heel het raderwerk stil zal zetten'. En bezig zijn met de opbouw van 'een revolutionaire partij van de arbeidersklasse' is grootspraak die nergens op gebaseerd is en nergens ook maar de schijn van realiteit heeft.

Wat de socialistische beweging nodig heeft is een praktische concrete analyse van de tegenwoordige klassensituatie, in combinatie met een even praktische en concrete analyse van de kapitalistische economie.

In de huidige tijd zijn de maatschappelijke tegenstellingen onduidelijk en verwarrend. Juist de belangrijkste tegenstelling (bezitters van productiemiddelen tegenover degenen die hun arbeidskracht moeten verkopen) raakt buiten beeld. Evenals het bewustzijn van die tegenstelling. Rijk en arm, man en vrouw, hoog en laag opgeleid, oud en jong, allochtoon en autochtoon, blank en anders gekleurd, hogere en lagere klasse, middenklasse (zelfs hogere en lagere middenklasse!), onderklasse. Al deze tegenstellingen zijn natuurlijk maatschappelijk van belang. Maar juist de nadruk hierop verhindert een helder zicht op de belangrijkste

maatschappelijke tegenstelling: de eigenaren van de productiemiddelen tegenover de werkende klassen. Nogmaals: In iedere samenleving vindt productie plaats waardoor de mensen in hun levensonderhoud kunnen voorzien. In de organisatie van die productie hebben niet alle mensen dezelfde positie. Algemeen gezegd onderscheiden we ook in het tegenwoordige kapitalisme twee belangrijke groepen mensen: klassen. De ene groep bezit het vermogen arbeidskracht te verkopen, de andere groep heeft de productie-middelen in bezit en heeft het vermogen arbeidskracht te kopen.

Productiemiddelen zijn niet alleen fabrieken en gebouwen met machines en grondstoffen, maar ook de middelen van banken, verzekeringen, ziekenhuizen, onderwijsorganisaties en winkelbedrijven.

Werkende klassen: alle werkende mensen die voor hun levensonderhoud aangewezen zijn op hun arbeidskracht, of dat nu hoofd- of handarbeid is. Niet alleen werknemers in fabrieken, maar ook in bouw, schoonmaak, transport en openbaar vervoer. Daarnaast administratieve medewerkers in bedrijven en instellingen, bij banken, verzekeringen en de overheid. En mensen die werken in onderwijs, zorg of winkelbedrijf.

Heersende klassen: grootaandeelhouders, financiers en eigenaren van grote, vaak internationaal georganiseerde ondernemingen, met de in hun dienst werkende commissarissen, directies, besturen en managers. En de zich met de heersende klassen identificerende elites van kunstenaars, politici, hoge militairen, hoge leidinggevende politiefunctionarissen, duur betaalde economische, juridische en technische specialisten enz.

Ook in de tijd van Marx was er geen sprake van een simpele tweedeling tussen arbeiders en kapitalisten. Maar de strijd tussen de twee belangrijkste klassen was toen en is ook nu van grote betekenis. Juist door de grote aandacht voor secundaire afgeleide tegenstellingen is het besef van die hoofdtegenstelling erg zwak. De werkende klassen vormen één pool van die

tegenstelling. Maar het bewustzijn daarvan, het klassenbewustzijn, is ver buiten beeld geraakt. In plaats van klassenbewustzijn is er veel aandacht voor identiteitsbewustzijn: Individuele identiteit ontleent aan vooral kenmerken op basis van afkomst, huidskleur, geslacht. En juist die secundaire afgeleide tegenstellingen zijn in het leven van alledag voor gewone werkende mensen verwarrend en een bron van onzekerheid over “waar eigenlijk bij te horen en deel van uit te maken”.

Het “reserveleger”.

Aan alle politieke overwegingen over maatschappelijke tegenstellingen tussen mannen en vrouwen, tussen wit en gekleurd, tussen autochtoon en allochtoon moet een analyse ten grondslag liggen van wat Marx het “industriële reserveleger” noemde. In de kapitalistische economie is werkeloosheid een noodzakelijk en onvermijdelijk verschijnsel. De bron van de winst in het kapitalisme is de arbeid, met name de in de meerarbeid geproduceerde meerwaarde. De concurrentie dwingt ondernemers hun productie steeds nog winstgevend te houden door op loonkosten te bezuinigen: langere werktijden, loonsverlaging, minder vakantie enz. En vooral ook door modernisering van de arbeid: mechanisering, automatisering, robotisering. De toepassing van technologie (machines, automaten) verlengt de arbeidsdag en maakt tegelijk arbeid overbodig. Daardoor ontstaat een leger van werkelozen: “industriële reserveleger”. Toenemende werkeloosheid leidt tot veel aanbod van en een verminderde vraag naar arbeidskrachten. De prijs daalt. Lonen dalen, of stijgen in ieder geval niet. Dat leidt voor het kapitaal direct weer tot een nieuw probleem: lagere lonen betekenen verminderde consumptie, dus minder winst.

Die steeds weer terugkerende werkeloosheid levert dus een probleem aan de kant van de consumptie. Maar aan de kant van de productie is het onmisbaar: een groot aantal werkelozen drukt het loonpeil. Marx en Engels gebruikten voor deze in de kapitalistische economie onmisbare werkelozen de term “industriële reserveleger”. Natuurlijk moet dat reserveleger wel beschikbaar zijn voor de productie, vandaar dat er zo veel energie besteed wordt aan

scholing, bijscholing, omscholing van mensen zonder werk. Wat weer een nieuwe tegenstrijdigheid oplevert: die mensen zonder werk produceren niet, maar kosten wel geld. Dat moet betaald worden uit belastinggeld, maar ondernemers betalen niet graag belasting, want dat gaat ten koste van de winsten en van het voor investeringen benodigde kapitaal. Ondernemers doen voortdurend een beroep op de overheid (in hun 'coronacrisis' gaat het om honderden miljarden!), maar willen (en vooral: kunnen) aan dat overheidswerk niet mee betalen. Zij hebben behoefte aan goed geschoolde werknemers, maar willen en kunnen geen geld aan onderwijs en scholing besteden of er belasting voor betalen. Ze hebben een reserve aan werknemers nodig om de loonkosten te drukken, maar dat moet tenslotte allemaal betaald worden uit de belasting die werknemers moeten afdragen.

Hoofdtegenstelling en afgeleide tegenstellingen in de klassenmaatschappij.

Discriminatie op grond van afkomst of huidskleur bestaat wel degelijk. Vooral werkgevers maken zich hier schuldig aan, vooral met de bedoeling tweedracht te zaaien tussen diverse groepen van werknemers. Naast de werkgevers is het vooral ook de politie die discrimineert op afkomst en huidskleur. Gelukkig nog niet zo openlijk en opvallend als in Amerika, maar het begint er op te lijken. Verzet daartegen is terecht en verdient steun.

Onjuist is dan weer de visie dat alle Nederlanders verantwoordelijk zijn voor de slavernij en de slavenhandel. Slavenhouders en slavenhandelaars waren de toenmalige kapitalisten, dezelfde die behalve in de koloniën ook in Nederland een bewind voerden van uitbuiting en onderdrukking. De nabestaanden van die uitgebuite en onderdrukte loonarbeiders van toen kunnen nu niet aansprakelijk gesteld worden voor het vreselijke lot van de destijds uit Afrika geroofde en tot slaaf gemaakte mensen.

Over de werkelijk aansprakelijken: de oorsprong van de familierijkdom van het Nederlandse koningshuis ligt in de moord- en roofpartijen in Indonesië. Dat geldt ook voor de relatie van het Belgische koningshuis met het moorden en roven in Congo. In een verhaal in de krant over de SHV (steenkolen handels vereniging) wordt

geschreven over de familie Fentener van Vlissingen, ondernemers vanaf de zeventiende eeuw.

Rijk geworden met de handel in geroofde koloniale producten en mensen. (Dat schreef de krant er niet bij, zoals er op koningsdag ook nooit gepraat wordt over de oorsprong van de oranje-rijkdom!) Handel in mensen, niet alleen in Suriname en de Caraïben, maar ook in Indonesië en omliggende gebieden. En namen van soortgelijke rijke families kunnen genoemd worden in de geschiedenis van de uitbuiting en onderdrukking van de werkende klassen in Nederland.

Het zelfde geldt natuurlijk ook als er gesproken wordt over discriminatie ten aanzien van Nederlanders van Turkse of Marokkaanse afkomst. Ook hier zijn het weer de werkgevers die baat hebben bij spanningen en verdeeldheid tussen werknemers. Als ze de Nederlandse taal slecht blijven beheersen, als ze zich nog steeds oriënteren op hun vroegere thuisland in plaats van hun huidige thuisland Nederland. Als zij ook nog blijven vasthouden aan de culturele en religieuze gebruiken en gedragingen uit Turkije of Marokko. Socialisten zijn natuurlijk geen voorstanders van religie, of dat nu christendom of islam is. ("Godsdienst is opium van het volk" schreef Marx.) En zeker geen voorstanders van rare praktijken en opvattingen die uit die religies voortkomen, zoals de ondergeschikte positie van vrouwen en de afkeer van seksuele verscheidenheid als homosexualiteit en andere. Om maar niet te praten over eerwraak of over op de radicale islam gebaseerd terrorisme. Maar al die zaken bieden werkgevers en bepaalde politici gelegenheid verdeeldheid te zaaien en tegenstellingen te vergroten. Allochtone Nederlanders zijn geen zielige slachtoffers en moeten zich ook niet als zodanig gedragen. De zogenaamde politiek van 'behoud van eigen cultuur en taal' heeft veel tegenstellingen veroorzaakt en vergroot.

Ook de politieke visie op vluchtelingen en asielzoekers moet gebaseerd zijn op deze overwegingen. Mensen die uit hun land moeten vluchten omdat zij vervolgd worden en met de dood bedreigd moeten de kans krijgen veilig in Nederland te kunnen wonen. En door de overheid geholpen worden de taal te leren en zich aan het Nederlandse leven aan te passen.

Als mensen om economische redenen uit hun land vertrekken is dat heel begrijpelijk. Vooral als zij hopen met werken genoeg geld te kunnen overhouden voor hun kinderen en familie in het eigen land. Maar hun positie in Nederland is dan zodanig dat zij per definitie te maken krijgen met uitbuiting en onderdrukking. En dat heeft weer alles te maken met de positie van het "reserveleger" in de kapitalistische economie. De tragiek van die economische vluchtelingen is nu juist dat zij zich vooral richten op terugkeer naar hun eigen land. En hun positie als illegaal maakt het bijna onmogelijk in de Nederlandse werkende klassen te integreren.

En kapitalisten maken graag gebruik van het reserveleger.

Werkende vrouwen.

Interessant aan de kwestie van het reserveleger is ook de positie van vrouwen. Als mannen en vrouwen met kinderen beide werken neemt de omvang van het reserveleger toe en daarmee de neerwaartse druk op de lonen. Tegelijk nemen de gezinsinkomens toe, wat weer gunstig is voor de groei van de consumptie. De druk op vrouwen om te werken heeft dus weinig van doen met emancipatie, maar is een noodzakelijke druk vanuit de kapitalistische economie. Een simpel uitgangspunt zou moeten zijn dat in een gezin met kinderen één van de partners het gezinsinkomen moet kunnen verdienen. (Of ieder de helft, nog mooier!) En dan maakt het verder niets uit of dat de man of de vrouw is. Maar dat simpele uitgangspunt botst met de wetten van de kapitalistische economie. (Ook de roep om langer doorwerken en verhoging van de pensioenleeftijd moet vanuit het perspectief van het reserveleger begrepen worden.) En het maakt werkende mensen natuurlijk niks uit of hun baas een man is of een vrouw. Dit alles is een nuchterder en praktischer benadering dan de feministische visie van 'de man' als vijand van 'de vrouw'. Onnodig misschien om op te merken dat het een schandaal is dat vrouwen en meisjes in de avond niet veilig over straat kunnen. Dat schandaal vereist veel maatregelen. En aandacht in opvoeding en onderwijs van vooral jongens (en mannen).

Gastarbeid.

Deze term wordt tegenwoordig niet vaak meer gebruikt. Er wordt nu meer gesproken over arbeidsmigratie en andere mooie woorden, maar het is begonnen met de gastarbeiders in eind jaren zestig, begin jaren zeventig. Deze allochtone 'immigranten' moesten genoegen nemen met lage lonen en slechte woon- en werkomstandigheden en werden op die manier concurrent van de Nederlandse en Europese arbeidersklasse. Beide groepen arbeiders gingen er economisch op achteruit, ondernemers profiteerden van de lagere loonkosten.

Er valt veel meer over te zeggen, zeker als we kijken naar de ontwikkelingen in de afgelopen jaren. Maar om het goed te begrijpen is de term 'reserveleger' onmisbaar. De belangrijkste doelstelling van het streven naar Europese "eenheid" en van het invoeren van de euro is het vrije verkeer van kapitaal, goederen en arbeid. Voor het vrije verkeer van arbeid werden vroeger de gastarbeiders misbruikt, tegenwoordig zijn het de Poolse en andere Oost-Europese werkers. En voor de analyse van de situatie is de term "reserveleger" onmisbaar. (Voor wie het interessant vindt: lees eens de brochure van de SP uit 1983: Gastarbeid en kapitaal.)

Klassenbewustzijn is natuurlijk ook afwezig bij de grote groep van kleine zelfstandige ondernemers die hun eigen beperkte productiemiddelen bezitten.

En in de groep van ZZP-ers, zelfstandigen zonder personeel die met hun illusies van onafhankelijk en eigen baas weinig klassenbewust zijn. En bij een deel van met name in het hoger onderwijs studerende jongeren die hopen met een goede opleiding een plekje aan of bij de top te kunnen realiseren.

Het profiteren van verdeeldheid en daarmee het klassenbewustzijn verhinderen is geen nieuw verschijnsel. De vroegere verzuiling (katholiek, christelijk en algemeen) was een sterk middel om de werkende klassen van destijds verdeeld te houden.

Middenklassen.

In analyses van de klassenverhoudingen komt vaak de term "middenklassen" voor. In die analyses wordt het begrip klasse gekoppeld aan opleiding en inkomen. En juist bij degenen die zich tot die middenklassen rekenen is het bijna onmogelijk zich bewust te worden van het feit tot de werkende klassen te behoren.

In de jaren dertig van de vorige eeuw schreef de historicus Jan Romein een brochure: "De sociale en economische grondslagen van het Fascisme". Zijn studie berust op twee pijlers. Ten eerste een heldere analyse van de klassensituatie in het vooroorlogse Italië en Duitsland: de heersende kapitalistenklasse, de middenklassen van kleine boeren, middenstanders en kleine ambachtslieden. En de arbeidersklasse. Ten tweede de relatie tussen de opkomst van het fascisme en de economische crisis van de jaren dertig. In de tijdens de crisis sterk opkomende klassenstrijd wist de heersende klassen de steun te verwerven van de in het fascisme georganiseerde middenklasse, de tot ondergang gedoemde klasse als ergste slachtoffer van de crisis. Maar voor de duidelijkheid: het fascisme en het nationaalsocialisme zijn tot bloei gebracht door de politieke en vooral financiële steun van het grootkapitaal.

Voor de beoordeling van de huidige rechtse en rechts-extremistische stromingen (Baudet, Wilders) is een analyse van de huidige klassensituatie in Nederland en Europa van groot belang. Daarbij vooral in aanmerking nemend dat de huidige middenklasse andere kenmerken heeft dan die in de jaren dertig.

Berusting en machteloosheid.

De dagelijkse ervaringen van heel veel mensen en de confrontaties met berichten van televisie en andere media zouden doen verwachten dat opstandigheid, protest en hoop op verbetering dagelijkse realiteit zouden zijn.

Dat er een sterke beweging naar verandering te zien zou zijn. In werkelijkheid blijkt heel vaak het tegendeel. In plaats van echte opstandigheid is er veel geschreeuw en politiek bedrog over afgeleide problemen: vluchtelingen, asielzoekers, Zwarte Piet, de bedreigingen voor 'onze' Nederlandse identiteit. Er zijn maatschappelijke en politieke mechanismen die

echte protesten en bewegingen naar verandering blokkeren. Deze constatering is geen complottheorie. Er is geen bewust georganiseerde activiteit om de bewustwording en opstandigheid van de mensen te verhinderen.

Het zijn maatschappelijke, politieke en ideologische mechanismen die zo geworteld zijn in de maatschappelijke verhoudingen dat zij het maatschappelijk bewustzijn in een bepaalde gewenste richting sturen. Voor wie het wil zien, voor wie zich geen zand in de ogen laat strooien, voor wie zich bewust is van de aard van de huidige maatschappelijke verhoudingen zijn er twee actuele mechanismen die berusting en machteloosheid stimuleren: verdeeldheid zaaien en eenheid smeden.

1. Verdeeldheid: Machteloos tegen de gevestigde orde.

Bij verkiezingen, lokaal, provinciaal en landelijk, blijft meestal bijna de helft van de kiezers thuis. Bij lokale verkiezingen gaat van de stemmers ook nog ongeveer vijftig procent van de stemmen naar lokale partijen. Ook bij landelijke verkiezingen blijft de helft van de kiezers thuis, van de stemmers stemt een groot deel op partijen die niet tot de gevestigde orde worden gerekend. Driekwart van de stemgerechtigde Nederlanders bestaat dus uit mensen die zich op een of andere manier afzetten tegen de gevestigde orde. Een enorm reservoir aan mensen die bezorgd zijn over hun toekomst en die van de kinderen. En ontevreden zijn over de gang van zaken in de huidige maatschappij. Een enorm reservoir voor organisaties die verbetering en verandering van die maatschappij nastreven. Een enorme potentiële aanhang voor organisaties die in theorie en in praktijk willen uitdragen niet tot de gevestigde orde te (willen) horen. Die nog een ideaal durven uitdragen. Met een visie op de samenleving die mensen maatschappelijk inspireert en actief maakt. En vertrouwen geeft in de toekomst. Die de gevestigde orde durven uit te dagen. Zulke organisaties zijn er niet. De verhalen die door politiek en media worden verteld komen er op neer dat het ons hoogste democratische recht is één maal in de zoveel tijd in een stemhokje een vakje rood te mogen

kleuren. Met de gedachte ons rustig, tevreden en gezagsgetrouw te houden.

En om te voorkomen dat we onrustig, ontevreden en opstandig worden.

Ongeveer tien procent van de bevolking bezit ruim de helft van de maatschappelijke rijkdom. Dat is zo in Nederland en ook in grote lijnen in de andere Europese landen. De andere vijftig procent rijkdom is zo verdeeld dat het de overige negentig procent van de bevolking tegen elkaar opzet. Wie een klein beetje rijk is tegen wie echt arm is, wit tegen anders gekleurd, autochtoon tegen allochtoon, oud tegen jong, man tegen vrouw, werkenden tegen werkelozen, hoog tegen laag opgeleid, provincie tegen randstad. Die groepen hebben afkeer van elkaar, vergetend dat zij allemaal tevreden moeten zijn met de grotere of kleinere kruimels die van de rijke tafels vallen. En vergetend wat ons gemeenschappelijk belang is: Eensgezind de democratische controle over de economie en de maatschappelijke rijkdom opeisen!

2. Eenheid: Machteloos tegen de gevestigde orde.

Het woord 'wij' en alle afleidingen daarvan (we, ons, onze) gebruiken we vaak. Het duidt op saamhorigheid, bij elkaar horen, solidariteit, elkaar helpen. Maar toch hebben deze woorden ook een heel andere betekenis. Natuurlijk in uitdrukkingen als "we hebben goud gewonnen in" of "we gaan niet naar het WK". Merkwaardig, maar eigenlijk nogal onschuldig. In andere combinaties nog steeds merkwaardig, maar heel wat minder onschuldig. Bij voorbeeld in praatjes over onze economie, onze gezondheidszorg, ons milieu. Onze jongens in Afghanistan, Syrië en Mali. En vroeger: ons Indië. En ook: onze monarchie, ons vorstenhuis, onze koning. In alle verhalen over het koningshuis komt het terug. We zijn op zoek naar gemeenschappelijke grond onder onze voeten. En onze koning helpt ons daarbij. Die verhalen staan bol van wij en ons, verbinden, samenbinden, identiteit. Maar toen de Nederlandse liberalen er eind 19-e eeuw in geslaagd waren hun macht tegenover de koning te vestigen, werden ze van republikein al snel koningsgezind. Niet uit liefde voor de monarchie, maar als een wapen tegen de opkomende socialistische arbeidersbeweging.

Toen de Engelse arbeiders in de negentiende eeuw in verzet kwamen tegen het kapitalisme zei de Engelse premier Disraëli dat er voor gezorgd moest worden dat de Engelse arbeiders er trots op zouden zijn onderdaan te zijn van het Britse rijk. En we horen het nu ook weer in pleidooien voor het terug vinden van 'onze identiteit'. En in oproepen 'onze joods-christelijke beschaving' te verdedigen. En juist dat laatste is heel belangrijk: we moeten eensgezind zijn tegenover een gemeenschappelijke vijand. In het scheppen van die vijandsbeelden was de gevestigde orde altijd succesvol en nog steeds. "Wij" werden en worden bedreigd door buitenlandse en binnenlandse vijanden: Russen, communisten, Chinezen, terroristen, moslims.

Socialisten en het parlement.

Socialisten staan op het standpunt dat een systeem van volksvertegenwoordiging de meest democratische bestuursvorm is. Die democratie is immers gebaseerd op het principe van één stem per persoon. Een stem op vrije en onafhankelijke volksvertegenwoordigers. Democratischer is eigenlijk ondenkbaar. Dus ook in een socialistische maatschappij zal de een dergelijke democratie als bestuursvorm moeten bestaan. Die democratie zal zich wel over alle aspecten van het maatschappelijk leven moeten uitstrekken. Dus ook en niet in de laatste plaats over de economie. Want in het kapitalisme onttrekt nu juist de economie zich aan democratisch bestuur en democratische controle. Macht is in het kapitalisme vooral economische macht. En juist die macht onttrekt zich aan bestuur en controle door de volksvertegenwoordiging. Dat betekent dat socialisme niet uitsluitend langs de weg van de huidige parlementaire democratie bereikt kan worden. Voor het bereiken van socialisme is méér nodig dan 51 procent van de stemmen. Nodig is dat alle mensen die overtuigd zijn van noodzaak en mogelijkheid van socialisme zich organiseren in een politieke beweging. In die beweging vormen mensen dan een macht die de democratische controle ook over de economie kan realiseren. En een macht die kan garanderen dat door de meerderheid van de volksvertegenwoordiging genomen besluiten ook worden uitgevoerd. Een en ander betekent

niet dat parlementaire verkiezingen en parlementaire vertegenwoordiging onder het kapitalisme altijd als onbelangrijk beschouwd moeten worden. Een verkiezingsuitslag is mogelijk een graadmeter voor de steun die een socialistische organisatie zich onder de mensen heeft weten te verwerven. In de volksvertegenwoordiging onder het kapitalisme kan socialistische invloed soms aangewend worden om verslechtingen te voorkomen. Bovendien kunnen socialisten via die volksvertegenwoordiging een enkele keer hun socialistische visie naar buiten uitdragen. Tegelijk is het voor socialisten gevaarlijk zich veel of zelfs uitsluitend op die parlementen en die verkiezingen te richten. Zeker in de tegenwoordige tijd, waarin de macht van het parlement om veranderingen te realiseren steeds minder wordt. En minder mensen de moeite nemen serieus aan verkiezingen mee te doen. Een tijd waarin kiezersaanhang onder invloed van de media vluchtiger is dan ooit. En waarin de aandacht van die media vooral uitgaat naar rellen en personen en minder naar politieke inhoud. En socialistische opvattingen en denkbeelden minder dan ooit een kans krijgen via de media gehoord te worden. De aanwezigheid in het landelijke parlement en in de lokale parlementen kan voor socialisten belangrijk zijn.

Maar vooral moet benadrukt worden dat het daarbij gaat om een zeer beperkte doelstelling: het werk in de volksvertegenwoordiging als mogelijk bruikbaar middel tot verdere ontwikkeling van het streven naar socialisme. Socialisten hebben niet de taak de kapitalistische maatschappij te besturen. Hun taak is het dat kapitalisme te veranderen. De combinatie van parlementair en buitenparlementair werk heeft als voorwaarde dat het parlementaire werk volledig ingebed is in het werk van de organisatie. En in dienst staat van het werk voor het socialisme. Dit alles om het omgekeerde te voorkomen: de organisatie in dienst van het parlementaire werk, het parlementaire werk als doel in plaats van als middel.

SOCIALISME.

Voor het realiseren van het socialisme als oplossing voor de economische en maatschappelijke crisis is aandacht voor en bevorderen van klassenbewustzijn van het grootste belang. Natuurlijk zijn die andere maatschappelijke tegenstellingen niet altijd zonder betekenis en kunnen aanleiding zijn voor actie en georganiseerde strijd. Maar voor socialisten moet de tegenstelling tussen heersende en werkende klassen primair zijn. Alle overige tegenstellingen moeten in dat verband beoordeeld worden. En juist de tegenstellingen tussen verschillende delen van de werkende klassen moeten worden geanalyseerd en verduidelijkt. En daarna in politieke en sociale actie worden bestreden en opgeheven. Een moeilijk en langdurig proces, maar voor socialisten de eerste en hoogste prioriteit.

Europa.

Het socialisme kan niet gerealiseerd worden in een klein land als Nederland.

Daarom is overleg en samenwerking nodig tussen socialistische groepen in de andere Europese landen. Op basis van een gemeenschappelijke analyse van het huidige kapitalisme en van de huidige klassenverhoudingen in Europa.

Uitgangspunten.

1. De kapitalistische organisatie van de maatschappij, met het individueel eigenbelang als leidend principe in de economie en met de daarmee samenhangende ondernemingswijze productie, de markt, de concurrentie en de winst, is door de ontwikkeling achterhaald.
2. De hoofdtegenstelling in de huidige kapitalistische maatschappij is die tussen de heersende en de werkende klassen.
3. Het is mogelijk en noodzakelijk dat werkende klassen zich op basis van de socialistische maatschappijvisie organiseren in de strijd voor een menswaardige socialistische maatschappij.

4. Zonder organisatie van de werkende klassen is het streven naar socialisme gedoemd te mislukken.
  5. De taak van socialisten is werkende klassen te organiseren en het klassenbewustzijn te bevorderen.
  6. Meebesturen, meeregeren en verantwoordelijkheid nemen is voor socialisten in een kapitalistisch land een doodlopende weg. Bewijs ligt in ervaringen van de afgelopen 125 jaar.
  7. Het werken in parlementen (landelijk en lokaal) en voor verkiezingen daarvoor is een beperkt middel in het streven naar socialisme en geen doel. Het behalen van zo veel mogelijk stemmen en zetels is niet de voornaamste doelstelling.
  8. Het zich richten door socialisten op werken binnen bestaande linkse partijen is een doodlopende weg.
  9. Socialisten in de vakbond lopen voorop in acties en steunen de eisen van de leden. Maar het is zinloos namens de vakbond plaats te nemen in een ondernemingsraad. En even zinloos is het te streven naar een functie in een ledenparlement of elders in de vakbonds-bureaucratie.
  10. De vakbond is een organisatie voor de verdediging van de belangen van werkende mensen. De vermenging van dit werk met politieke strijd voor het socialisme is schadelijk voor beide.
  11. Socialisten dienen zich in woord en geschrift te onthouden van grote woorden als revolutie, voorhoede van de arbeidersklasse, revolutionaire partij, revolutionaire strijd, fascisme, racisme, vreemdelingenhaat, seksisme .
  12. Acties tegen discriminatie op grond van herkomst en geslacht moeten doordacht en in relatie met kapitalisme gevoerd worden, juist om te voorkomen dat tegenstellingen tussen werkende mensen worden aangewakkerd en het klassenbewustzijn wordt vertroebeld.
  13. Het publiceren van kranten en nieuwsbrieven op papier en/of internet is een kostbare en arbeidsintensieve activiteit met gering resultaat.
  14. Socialisten moeten actief zijn in contacten met werkende mensen. Aanbellen aan huisdeuren, mensen ontmoeten bij ingangen van bedrijf, kantoor, ziekenhuis, school of universiteit, gesprekken voeren in winkelstraten of op de markt
  15. De analyses van Karl Marx en het marxisme bieden nog steeds een bruikbaar instrument om de tegenwoordige kapitalistische maatschappij te bestuderen en te begrijpen..
-

The Marx Revival

Sjarrel Massop

Key concepts and new Interpretations

Sinds een aantal jaren, aansluitend op het bijna afronden van het MEGA project (Marx Engels Gesamtausgabe), is er een discussie gaande over of Marx wel goed gelezen en begrepen is. De kern van de discussie is de kritische theorie. De gedachte daarachter is dat Marx dialecticus is. Dat betekent dat elke samenleving niet gevormd is door en ook niet gevormd gaat worden door een instrumentele aanpak. Een samenleving komt tot stand door verhoudingen die spelen op basis waarvan die verhoudingen zich ook verder ontwikkelen. De belangrijkste verhouding en daarmee ook het kenmerk van het kapitalisme, is de verhouding tussen Arbeid en Kapitaal. Om de ontwikkeling van die verhouding goed te kunnen begrijpen, moet voor elke samenleving dan ook de actuele verhouding tussen Arbeid en Kapitaal bestudeerd worden.

Dat is geen sinecure. Een groot aantal wetenschappers, economen, sociologen, politicologen hebben een stramien gevolgd van Wat vond Marx daarvan

- Hoe heeft dit zich op historisch gebied ontwikkeld
- Hoe kunnen we dit interpreteren
- Hoe is de actuele situatie
- Welke antwoorden zijn mogelijk op weg naar een andere samenleving (socialistisch)

Daarbij worden marxisten uit het verleden niet ontzien, sociaal democraten ook niet, en natuurlijk de bourgeoisie al helemaal niet. Zij allen hebben zich gekenmerkt, zijn nog steeds zo te typeren, als redelijke instrumentalisten. Economische groei is noodzakelijk, democratie is parlementaire democratie, technologie komt

ten goede aan de mensheid. Dit zijn maar een paar sleutelconcepten, de thema's die aan de orde komen zijn;

1. Kapitalisme (Michael Krätke)
2. Communisme (Marcello Musto)
3. Democratie (Ellen Meikins Wood)
4. Proletariaat (Marcel van der Linden)
5. Klassenstrijd (Alex Callenicos)
6. Politieke Organisatie (Peter Hudis)
7. Revolutie (Michael Löwy)
8. Arbeid (Ricardo Antunes)
9. Kapitaal en tijd (Moishe Postone)
10. Ecologie (John Bellamy Foster)
11. Gender Gelijkheid (Heather Brown)
12. Nationalisme en etniciteit (Kevin Anderson)
13. Migratie (Pietro Basso)
14. Kolonialisme (Sandro Mezzadra)
15. De Staat (Bob Jessop)
16. Globalisering (Seongjin Jeong)
17. Oorlog en Internationale Relaties (Benno Teschke)
18. Religie (Gilbert Achcar)
19. Educatie (Robin Small)
20. Kunst (Isabelle Garo)
21. Technologie en Wetenschap (Amy Wendling)
22. Marxisme (Immanuel Wallerstein)

Ik wil gaan proberen om in een aantal artikelen voor Solidariteit een samenvatting van het boek te geven, dat gaat veel tijd in beslag nemen.

Het is een sterke aanrader om het boek te lezen (helaas is het Engels), het heeft mij ontzettend geïnspireerd en geholpen om enigszins uit de verwarring en de kluwen te komen waar we voorstaan; Hoe komen we van het kapitalisme af en komen we tot het socialisme.

Musto, M. (2020), *'The Marx Revival, key concepts and New Interpretations'*, Cambridge, University Press.

Het boek is nog niet digitaal, wel verkrijgbaar bij Bol.com, maar ook bij elke gerespecteerde boekhandel, jammer dat de Rooie Rat niet meer bestaat. Niet goedkoop voor arme gepensioneerden en studenten en arbeiders/sters, maar een pareltje in de Klassenstrijd.